

Asia: VN/29418/2023

Hallituksen esitysluonnos sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Edustaako vastaaja

Hyvinvointialuetta

2. Toteuttaako ehdotettu säädöskokonaisuus tavoitetta lasten ja nuorten mielenterveyden varhaisen vaiheen tuen ja hoidon saatavuuden parantamisesta perustason palveluissa?

Ei, vaan tarvittaisiin ehdotetun sijaan ja/tai lisäksi seuraavia toimia [Keski-Suomen hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksen luonnokseen sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön muutoksiksi lasten ja nuorten terapiatakuun toteuttamiseksi. Keski-Suomen hyvinvointialue haluaa lausunnossaan kiinnittää huomion riittävän ajan ja resurssien varaamiseen palveluiden kehittämiseen ennen terapiatakuun voimaantuloa, ja ehdottaa, että terapiatakuun toteuttamista siirretään eteenpäin ainakin vuodella. Keski-Suomen hyvinvointialue korostaa, että ensisijaista tulisi olla asiakkaan palvelutarpeeseen vastaaminen sillä vaikuttavalla hoitomuodolla, jonka katsotaan olevan tarkoituksenmukaisin ja oikea-aikaisin. Tällä tarkoitetaan myös muita kuin yksilö- tai ryhmäterapiainterventioita. On tärkeää määritellä kansallisesti, mitkä terapiat kuuluvat terapiatakuun piiriin. Tarvitaan myös kansallinen linjaus siitä, mitkä koulutukset määritellään riittäviksi lyhytterapioiden toteuttamiseen. Lisäksi tulee varmistaa, että lyhytterapioiden koulutuksilla on tarvittava Valviran laadunvarmistus. Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo, että lyhytpsykoterapia tulisi poistaa terapiatakuun lainsäädännön piiristä. Lyhytterapeutteja pystytään kouluttamaan lain edellyttämälle tasolle, mikäli lain voimaantuloa lykätään ainakin vuodella. Psykoterapiapalveluita ei ole mahdollista järjestää lain edellyttämässä mittakaavassa tai aikataulussa tämänhetkisillä työntekijä- ja talousresursseilla. Lyhytterapialla voidaan vastata samoihin palvelutarpeisiin kuin lyhytpsykoterapialla, jonka vuoksi lainsäädännöstä olisi järkevää poistaa päällekkäisyys. Keski-Suomen hyvinvointialueen yksityiskohtaiset kommentit ovat alla. Lasten ja nuorten terapiatakuun voimaantuloa tulee siirtää myöhemmäksi – tarvitaan lisää aikaa palveluiden kehittämiseen, jotta takuu voi onnistua • Keski-Suomen hyvinvointialue katsoo, että toimeenpanon aikataulu on liian tiukka. 1.5.2025 mennessä ei ole kaikkialla mahdollista varautua riittävään määrään koulutettuja työntekijöitä, erityisesti kun samaan aikaan hyvinvointialueisiin kohdistuu voimakkaita leikkauspaineita. • Kehysriihessä tehtiin merkittäviä linjauksia, jotka vaikeuttavat lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kehittämistä. Sen sijaan että kiirehdittäisiin

terapiatakuun käyttöönottoa, hyvinvointialueet tarvitsevat työrauhaa ja konkreettista tukea mielenterveyspalveluiden kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. • Hyvinvointialueet tarvitsevat riittävästi aikaa ja resursseja, jotta terapiatakuun edellyttämät rakenteet ja palvelut saadaan asianmukaisesti järjestettyä. Lykkäämällä terapiatakuun käyttöönottoa vuoden 2026 alkuun ja käyttämällä säästyvät varat valmistelutyöhön voitaisiin varmistaa terapiatakuun toteuttaminen onnistuneesti. Terapiatakuu voi toteutua lasten ja nuorten edun mukaisesti vain osana toimivaa kokonaisuutta • Keski-Suomen hyvinvointialue ymmärtää päättäjien huolen valtion talouden tasapainottamisesta. On tärkeää huomioida, että hyvinvointialueille siirtyneet mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmät ovat monimutkaisia kokonaisuuksia. Näiden järjestelmien kehittämisessä pitkäjänteisyys ja ennakoitavuus ovat kriittisen tärkeitä. • Terapiatakuu voi toteutua lasten ja nuorten edun mukaisesti vain osana toimivaa kokonaisuutta: matalan kynnyksen tukea, kuten ohjattua omahoitoa, pitää olla tarjolla ennen terapiatakuuta, ja toisaalta pitää huolehtia, että myös vaativampia hoitomuotoja pystytään toteuttamaan hyvinvointialueen palvelutarveprofiilin mukaisesti. • Yksilölliset psykososiaaliset hoidot eivät yksissään riittäviä lasten ja nuorten tarpeisiin. Lyhytterapioilla voidaan vastata osaan palvelutarpeista, mutta ei kaikkiin. •

Terapiatakuu keskittyy erityisesti lyhyisiin interventioihin. Koska sekä henkilöstö- että taloudelliset resurssit ovat rajallisia, on riskinä, että toiminta suuntautuu siten, että lievempiä oireita kokevat saavat tarvitsemaansa hoitoa, kun taas vakavista häiriöistä kärsivät jäävät vaille tarvitsemaansa hoitoa. Lyhyillä interventioilla ei voida kattavasti ehkäistä kaikkia psykiatrisia sairauksia. Siksi on tärkeää varmistaa, että terapiatakuu toimii saumattomasti osana laajempaa kokonaisuutta. • Lasten ja nuorten terapiatakuun voimaantumisen lykkääminen on perusteltua. Lykkäyksen myötä saatu lisäaika voidaan hyödyntää tehokkaasti palveluiden ja osaamisen kehittämiseen, mikä lopulta hyödyttää lasten ja nuorten hyvinvointia. • Nykyinen aikataulu, jossa vuoden 2025 alkupuolella voimaan tulevia lakeja ei ole vielä nähty, eikä kehysriihen päätöksiä huomioitu, on haastava. Huonosti toteutettuna terapiatakuu voi johtaa hoitoketjujen pirstoutumiseen ja terapiapalveluiden ulkoistamiseen, mikä vaikeuttaa entisestään lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kokonaisuuden kehittämistä. Terapiatakuun kehittäminen edellyttää kansallista yhteistyötä, toteuttamiseen ei ole olemassa yksinkertaisia ratkaisuja •

Yliopistolliset hyvinvointialueet ovat tehneet jo pitkään tiivistä yhteistyötä terapiatakuun tavoitteiden toteuttamiseksi. STM on rahoittanut kehitystyötä vuodesta 2020 ensin osana ”Tulevaisuuden sote-keskuksen” valmistelua ja vuosina 2022–23 osana ”Psykososiaalisten menetelmien koordinaation” rakentamista • Mielenterveyspalveluiden kansallisen ja yhteistyöaluetasoisin kehittämisen ja yhteistyön mahdollisuudet ovat heikentyneet kehittämisrahoituksen päättyttyä vuoden 2023 lopussa. Nykyisessä tilanteessa hyvinvointialueet eivät pysty riittävästi rahoittamaan pitkäjänteistä mielenterveyspalveluiden kehitystyötä. Jos kansallinen ja yhteistyöaluetasoinen yhteistyö heikentyy, on riskinä, että hyvinvointialueet tekevät päällekkäistä työtä, mikä entisestään heikentää onnistumisen mahdollisuuksia. • Mielenterveyspalvelujärjestelmä on monimutkainen ja sekava historiallisten syitten takia, ja hyvinvointialueilla on valtava tehtävä järjestelmän selkeyttämisessä. Lasten ja nuorten terapiatakuu on tästä hyvä esimerkki. Takuun on tarkoitus kattaa alle 23-vuotiaat. Tämä tarkoittaa, että takuun piiriin tulisi neljänlaisia palveluita: lasten (alle 13-vuotiaat), nuorten (13–17-vuotiaat) ja nuorten aikuisten (18–22-vuotiaat) terapiapalvelut sekä vanhempien tuki- ja valmennuspalvelut lasten mielenterveyden tukemiseksi. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan kannalta on tärkeää huolehtia myös perheiden hyvinvoinnista ja aikuisten mielenterveys- ja päihdeongelmien hoidosta. Palveluketjun on toimittava ennaltaehkäisystä erikoissairaanhoidon asti. • Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluita on kehitettävä laaja-alaisena kokonaisuutena sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyössä, perheet ja aikuiset huomioiden. Kehitystyön turvaaminen on tärkeintä – varoja tarvitaan lasten ja nuorten terapiatakuun valmisteluun • Tässä vaiheessa

hyvinvointialueiden kehitystä keskeistä on pitkäjänteisen ja kokonaisvaltaisen kehittämisen turvaaminen. Terapiatakuun voimaantuloa pitäisi siirtää ja samalla turvata palveluiden aktiivinen kehittäminen ennen voimaantuloa. • Keski-Suomen hyvinvointialue ehdottaa, että terapiatakuun toteuttamista siirretään eteenpäin ainakin vuodella, ja terapiatakuun toteuttamiseen vuodelle 2025 varatut rahat myönnetään pitkäaikaisena valtionavustuksena palveluiden kehittämiseen hyvinvointialueille käytettäväksi terapiatakuun onnistumisen edellytysten varmistamiseen ja hyvinvointialueiden kehitystyön tukeen. • Ilman lisärahoitusta hyvinvointialueilla on nykyisessä taloustilanteessa vaikeaa jatkaa menestyksestä kansallista ja yhteistyöaluetasoisista yhteiskehittämistä. Tämä asettaa terapiatakuun toteutumisen vaaraan, sillä jokaisen hyvinvointialueen on käytännössä kehitettävä oma versionsa takuusta ja luotava tarvittavat palvelut sen tueksi. • Merkittävä valtionavustus kehittämistyöhön ja lisäaika terapiatakuun toteuttamiseen mahdollistaisivat hallitun ja pitkäjänteisen kehittämisen sekä kansalliset ylläpitorakenteet. Tämä edesauttaisi terapiatakuun tavoitteiden toteutumista koko maassa. Keski-Suomen hyvinvointialue näkee, että tämä olisi lasten ja nuorten edun kannalta paras ratkaisu.]

3. Onko sääntely takuun piiriin kuuluvista psykososiaalisista interventioista terveydenhuoltolain 53 §:n ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:n säännöksissä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan säännöksiä olisi muokattava seuraavalla tavalla [ks. kohta 2]

4. Onko takuun piiriin kuuluvan psykososiaalisen hoidon aloittamisen enimmäisajan määrittely terveydenhuoltolain 53 §:ssä ja opiskeluterveydenhuoltolain 10 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan säännöstä olisi muokattava seuraavalla tavalla [ks. kohta 2]

5. Onko takuun piiriin kuuluvan mielenterveytyön palveluna annettavan psykososiaalisen tuen ja psykososiaalisten työmenetelmien määrittely sosiaalihuoltolain 25 a §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan sitä olisi muokattava seuraavalla tavalla [ks. kohta 2]

6. Onko takuun piiriin kuuluvaa mielenterveytyön palvelua koskevan päätöksen toimeenpanon sääntely sosiaalihuoltolain 45 §:ssä soveltamisen kannalta toimiva?

Ei, vaan sitä olisi muokattava seuraavalla tavalla [Lainsäädännön velvoitteiden ristiriitaisuuksien toteuttaminen tulee olemaan haasteellista asiakas- ja potilastietojärjestelmissä, joissa on eri määrittelyjä palvelujen järjestämiselle]

7. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä terveydenhuollon menetelmien osalta?

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuositukset

Menetelmiä ei ole kuvattu riittävästi.

8. Onko esitetty 2 a §:n sääntely valtioneuvoston asetukseen hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta riittävä sosiaalihuollon menetelmien osalta?

Ei

Perustelut ja mahdolliset kehittämissuositukset

Menetelmiä ei ole kuvattu riittävästi.

9. Miten lasten ja nuorten terapiatakuun enimmäisaikojen toteutumisen seuranta olisi tiedonhallinnan näkökulmasta tarkoituksenmukaista toteuttaa?

Yhteisellä, automatisoidulla tietojärjestelmällä, joka ei ole kuitenkaan mahdollinen nykytilanteessa, vaatisi lisäresursseja järjestelmien kehittämiseen. Tämä vaatisi myös lainsäädännön muutoksen.

Seurantatieto on kuitenkin tärkeää - esimerkiksi THL voisi tehdä seuranta ja kerätä tiedot hyvinvointialueilta. Tämä kuitenkin vaatii resurssointia hyvinvointialueilla.

10. Millaista kansallista ohjausta ja toimenpiteitä esitetyn lainsäädännön onnistunut toimeenpano mielestänne edellyttää?

Rahoituksellinen ohjaus, koulutus, poliittinen ohjaus.

Ohjausta siitä, miten terapiatakuuvalikkoa kehitetään. Selvennystä siitä, mikä on yliopistojen ja yliopistosairaaloiden rooli. On tärkeää, että eri puolella Suomea toimivia toimijoita kuullaan.

11. Hallituksen keväällä 2024 tekemä päätös perusterveydenhuollon hoitotakuun pidentämisestä 14 vuorokaudesta 3 kuukauteen tulee kiireettömän hoidon osalta vaikuttamaan ensimmäisen hoitotapahtuman järjestämisen enimmäisaikaan perusterveydenhuollossa. Edellyttäisikö tämä muutos toteutuessaan mielestänne muutoksia terapiatakuusäntelyyn?

Kyllä

Perustelut ja mahdolliset ehdotukset

3kk hoitotakuu on aikataulullisesti ristiriidassa terapiatakuun kanssa. Ehdotus on, että arvio olisi aloitettava samassa ajassa, kuin erikoissairaanhoidossa.

12. Muu palaute liittyen hallituksen esitysluonnokseen

Terapiatakuusta puuttuu vaikutusten arviointi, joka tulisi tehdä ennen päätöksentekoa. Keski-Suomen hyvinvointialue toivoo pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista mielen hyvinvoinnin ja mielenterveyden hoidon ja tuen kehittämistä. Kehityopsykologisen osaamisen ja ymmärryksen lisäämiseen tulisi panostaa osana perus- ja jatkokoulutuksia.

Keski-Suomen hyvinvointialue